

Eduskunnan kunta- ja terveysjaosto: Suomen Psykologiliiton lausunto

Aika: tiistai 20.10.2020 klo 9.30

Asia: HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

<https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+146/2020>

1. Lapset ja nuoret

Talousarvioesityksessä todetaan ”Madalletaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saamisen kynnystä, parannetaan oikea-aikaisuutta ja saatavuutta osana peruspalveluja. Tiivistetään niiden yhteyttä olemassa oleviin lasten ja perheiden palveluihin ja muihin palvelurakenteisiin.”

- ➔ Jos ja kun halutaan madaltaa palveluiden kynnystä, palveluita tulee todella olla saatavilla helposti, ilman läheteitä ja jonoja. Tämä tarkoittaa resursseja eli RAHAA.
- ➔ Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sen useammin lapsen saama paras palvelu on hänen ympärillään olevien aikuisten auttamista, ei suoraa palvelua lapselle – vanhempien ja opettajien tukemista ja auttamista.

Hallituksen esittämä opiskeluhoillon psykologien ja kuraattorien siirtäminen hyvinvointialueille/sote-maakuntiin on peruttava. Siirto ei paranna nuorten mielenterveyspalveluita vaan päinvastoin heikentää niitä. Lisäksi se romuttaa yhteisöllisen opiskeluhoiltotyön mahdollisuudet kouluissa ja oppilaitoksissa aiheuttaen näin lisää ongelmia lasten ja nuorten hyvinvointiin. Yhteisöllinen opiskeluhoiltotyö edistää hyvinvointia, mielenterveyttä ja oppimista sekä ehkäisee ongelmien syntyä ja pahenemista. Tämän vuoksi yhteisöllinen opiskeluhoiltotyö on myös lainsäädännön määräämä painopiste. Siirtoaietta vastustavat mm. Helsinki, Tampere, Vantaa, Turku, Jyväskylä, Lahti ja Kuopio, Hyvinkää, Järvenpää, Joensuu, Kokkola, Kotka, Kouvola, Porvoo, Rovaniemi, Salo ja Seinäjoki sekä Kristiinankaupunki, Laukaa, Mänttä-Vilppula ja Uurainen; Koulukuraattorit ry, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ja Sivistystyönantajat sekä Suomen vanhempainliitto, Suomen lukiolaisten liitto, Allianssi, MLL sekä Mielenterveyspooli. Myös Opetushallitus ja Lastensuojelun keskusliitto ovat ilmaisseet lausunnoissaan huolensa.

➔ Kustannusvaikutus 0 euroa.

Poliisin tutkintaresursseja sekä yhteisen työn rakenteita ja muiden prosessin toimijoiden resursseja on lisättävä etenkin lapsiin kohdistuvien rikosten kohdalla. Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinta-ajat ovat venyneet kohtuuttomiksi. Poliisihallituksen ohjeen mukaan lapsiin kohdistuvien rikosten epäilyjen tutkinta olisi rikostutkinnassa priorisoitava, mutta käytännössä se ei pitkäkestoisen tutkinnan resurssivajeen vuoksi ole ollut mahdollista useilla paikkakunnilla. Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on lausunnossaan 9.9.2020 todennut, että olisi perusteltua säätää, että esitutkinta on toimitettava

Psykologiliitto

kiireellisesti, kun rikoksen asianomistaja on alle 18-vuotias lapsi. Arviomme mukaan tilanne on niin vakava, että se heikentää olennaisesti lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Tarvitaan keskimäärin 5 erikoistunutta lapsitutkijaa jokaiselle 11 poliisilaitokselle. Tämän lisäksi olennaista on yhteisen työn rakenteiden kehittäminen sekä muiden prosessin toimijoiden riittävät resurssit.

→ Kustannusvaikutus 3,3 miljoonaa

Lapsille on Suomessa olemassa perustason mielenterveyspalvelut, ne ovat lakisääteisissä perheneuvolassa ja opiskeluhuollossa. Molemmat toiminnot ovat moniammatillisia ja matalan kynnyksen paikkoja, joihin voi ottaa itse suoraan yhteyttä ilman lähetettä. Työn peruseriaatteina ovat kehityksellinen näkökulma sekä kontekstien (koti/perhe, koulu ja kaverit) huomioiminen. Viime aikoina on lisääntynyt puhe, ettei näitä palveluita rakenteellisesti olisi ollenkaan olemassa. Tämä on outo väärinkäsitys. Resursseissa toki on paljon puutteita, mikä aiheuttaa kohtuuttomia jonoja – sekä perustasolla neuvolassa, opiskeluhuollossa ja perheneuvolassa että erikoissairaanhoidossa psykiatriassa. Nuorten osalta rakenteellista palveluaukkoa on, ja opiskeluhuollon psykologien, kuraattorien ja terveydenhoitajien lisäksi ainakin walk in -poliklinikkatoimintaa tulisi lisätä. Kaikki nuoret eivät voi tai halua hoitaa asioitaan oppilaitoksessa.

→ Kustannusvaikutus 24 miljoonaa euroa nuorten matalan kynnyksen mielenterveystyöhön (moniammatillinen työryhmä sisältäen mm. psykologivastaanoton) osana perusterveydenhuoltoa/opiskeluterveydenhuoltoa

→ Kustannusvaikutus 24 miljoonaa euroa neuvolan, perheneuvolan ja lanu-psykiatrian vahvistamiseen

2. Koronaepidemian vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä kriisin jälkihoito

Huolta lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista on, ja palvelutarpeita on runsaasti: sekä hoito- ja palveluvelkaa että suoraan koronan aiheuttamaa. Toisaalta kaikki vaikutukset eivät ole olleet negatiivisia.

Uusille erityisille ”koronapalveluille” ei ole tarvetta. Olennaista laittaa olemassaolevat palvelut kuntoon sekä lainsäädännön että rahoituksen osalta, mikä ollut jo aiemminkin tavoite. Tarvittava välineistö ja täydennyskoulutus sekä työnohjaus huolehdittava.

Etäpalveluiden mahdollisuudet ja rajoitteet psykososiaalisessa tuessa ja hoidossa on avoimesti tiedostettava ja huomioitava. Esimerkiksi vuorovaikutushoito ja pienten lasten tapaamiset eivät onnistu etänä, eikä etäyhteys sovellu muutenkaan kaikkiin asiakassuhteisiin.

Lomautuksia ei voi tulla lasten, nuorten ja perheiden palveluihin, mielenterveyspalveluihin eikä koulupolulle, se romuttaa koko tilanteen. 90-luvun laman vaikutuksista lapsiperheisiin on syytä ottaa opiksi.

Meillä on tarvetta rakenteelle, mekanismeille, jonka kautta pystytään jatkossa luomaan ruohonjuuritason huomioiva kuntatason monitoimijainen rajat ylittävä tilannekuva. Tässä kaikki lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivat tahot, sekä julkiset, yksityiset, järjestöt, harrastukset...

Pikkulapsiperheillä jaksamisen ongelmat ja parisuhdeongelmat lisääntyneet. Ongelmia ja tuen tarvetta ei ole välttämättä huomattu tai apua ei ole voitua antaa tai se on viivästynyt, jos etäpalvelu ei ole onnistunut. Joissain perheissä korona on jopa saattanut auttaa rauhoittumaan ja löytämään uusia tapoja toimia/olla yhdessä. Osa perheistä löysi entistä paremman keskinäisen yhteyden, oli aikaa toisilleen, rauhoituttiin,

Psykologiliitto

tehtiin yhdessä asioita enemmän kuin aiemmin. Vanhemmat olivat paremmin perillä etäkoululaistensa koulunkäynnistä. Koronan pitkäaikaisemmat vaikutukset perheisiin sekä työllisyys- ja taloustilanne perheissä tulevat näkyviin viipeellä, jolloin näitä ongelmia hoitamaan tarvitaan riittävä määrä ammattilaisia nyt ja jatkossa. Niissä perheissä, joissa voimavarat alun perinkin ovat olleet heikot tai siinä rajalla, ovat koronan vaikutukset tuoneet esiin entistä suurempaa tuen tarvetta.

Tukitarpeiden arviointi, suunnittelu ja järjestäminen viivästynyt vakassa/koulussa; erityistarpeet kuormittavat yleensä kotonakin. Osalle nuorista etäyhteystuki ollut vaikeaa hyödyntää – toisaalta joidenkin kohdalla etäyhteys avannut uuttakin hoitosuhteeseen. Koulu teetti paljon työtä nuoruusikäisille, koronan psyykkisiä vaikutuksia ei ehkä huomioitu riittävästi – kouluilla ei ollut lupaa höllätä tavoitteista. Monet asiakasnuoret ovat kokeneet opettajien antaman työmäärän hyvin kuormittavaksi ja hankalaksi selviytyä. Pitkät etäjaksoit lisäävät riskiä koulupudokkuuteen, ja pitkä jakso lisää epätasa-arvoa oppilaiden välillä. Osa oppilaista ja opiskelijoista koki etäopiskelujakson raskaana, osa koki kuormituksen lievittymistä, kun sosiaalinen paine poistui.

Mielenterveysasioiden suhteen kahtiajakautumista: joillakin oirehdinta vähentynyt ja joillakin aiempi oirehdinta vahvistunut edelleen. Niillä oppilailla, joilla on vähän kavereita ja jotka ovat kaverisuhteissa enemmän seurailijoita kuin aktiivisia toimijoita, on ollut mielialaongelmia yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteiden vuoksi. Jos perusasiat ja ihmissuhteet ovat kunnossa, pandemia näyttää vaikuttaneen vähemmän lasten kuin nuorten mielenterveyteen.

Yhteydenottomäärät opiskeluhuollon työntekijöihin nyt syksyllä kasvaneet, ainakin kevääseen verrattuna, nyt suunnilleen samalla tasolla kuin ennen koronaa tai jopa suuremmat. Tärkeää on nyt oppilas- ja opiskeluhuollossa keskittyä perustyöhön oppilaisen ja perheiden tueksi. Myös muut kuntien peruspalvelut joutuvat kuroma kiinni kevään vajetta, joten kokonaisuudessaan riittävä resursointi ja ajan antaminen kaikissa peruspalveluissa lienee tärkeää. Korona-aika nosti esille opiskeluhuollon ja erityisesti läsnäolon merkityksen oppilaiden tuen piiriin ohjaamisessa. Se, että ollaan läsnä koululla ja näkyvissä, madaltaa opettajien kynnystä olla yhteydessä.

3. Lisäksi lastensuojelun tilanne

Lastensuojelun osalta nostamme esiin kaksi ongelmaa:

- 1. Yleinen resurssien vaje/sosiaalityöntekijöiden vaje lastensuojelussa.** Puutteelliset resurssit näkyvät tällä hetkellä myös psykologin työssä koulussa sekä lasten ja nuorten palveluissa sekä esimerkiksi oikeuspsykologian alalla. Kun ilmoittamiskynnykset lapsiin kohdistuvissa rikosepäilyissä käytännössä on poistettu, nousee viranomaisten tietoon yhä useampi lapsi ja lapsiperhe, josta jollain on huoli. Itse rikosepäily on monesti hyvin lievä, esimerkiksi perheen sisäisiä kuritusväkivaltaepäilyjä (yksittäinen tukistaminen) ja rikosepäily on saattanut jopa herätä siitä, että vanhempi on itse hakenut uupumukseensa tukea. Näille perheille pitäisi olla tarjolla tukea rikosprosessin sijaan. Keskeisiä toimijoita ovat lastensuojelun lisäksi luonnollisesti äitiys- ja lastenneuvola, opiskeluhoito sekä perheneuvola, joissa tulee olla riittävät resurssit, jotta psykososiaalista apua on saatavilla.
- 2. Lastensuojelussa ei ole lain takaamaa psykologin asiantuntijuutta, vaikka erityisesti kehitypsykologian ja traumaosaamisen tarve on ilmeinen.** Psykologia tarvitaan lastensuojeluun sekä suoraan asiakastyöhön että muun henkilöstön kanssa yhteistyöhön, ohjaamaan ja konsultoimaan. Psykologia tarvitaan sekä avopalveluihin että laitoksiin. Kunnat ovat perustaneet

Psykologiliitto

lastensuojelun psykologien tehtäviä vaihtelevasti, koska lainsäädännön velvoitetta ei ole.

Moniammatillisuuden tarve lastensuojelussa on nostettu esiin myös selvityksissä, mm. Kananoja.

Lastensuojeluun tarvitaan 235 psykologia. Nykytilanteessa lastensuojelun asiakkaat jäävät valitettavan usein vaille riittävää tukea esimerkiksi mielenterveyskysymyksissä.

→ Kustannusvaikutus 14,1 miljoonaa euroa

Turussa 19.10.2020

Annarilla Ahtola

Puheenjohtaja

Suomen Psykologiliitto ry

Gsm 040 6877677